

4 Sebevraždy podle způsobu provedení

Mezinárodní klasifikace nemocí a příčin smrti, v podobě 10. revize (MKN-10) platné v České republice od roku 1994, rozlišuje různé způsoby úmyslného ukončení života pod kódy X60–X84. Některé z nich (různé druhy otrav a různé způsoby zastřelení) byly pro následující analýzu sloučeny do souhrnných skupin. Dále existuje kód pro úmrtí na následky sebevraždy (Y870), který už ale nerozlišuje způsob provedení sebevraždy, jejímž následkem došlo k úmrtí. Proto zemřelí se základní příčinou pod tímto kódem následků nejsou do analýzy podle způsobu provedení zahrnuti (jedná se ročně ale jen o jednotky případů či žádné).

Nejčastějším způsobem sebevraždy bylo v období 2011–2020 oběšení, které si pro ukončení života zvolila více než polovina sebevrahů. Druhou nejčtenější variantou sebevražd bývá zastřelení s průměrným podílem 11,7 %, jen v roce 2016 odsunutá na třetí pozici skokem z výše – ten byl ve většině let posledního desetiletí třetím nejčastějším mechanismem sebevraždy s průměrným podílem 10,3 %. Otravy v úhrnu za celou dekádu na čtvrtém místě (v letech 2014 a 2018 na třetím) zaujímaly 8,7 % všech sebevražd, skok nebo lehnutí si před pohybující se předmět (např. vlak) byl většinou na místě pátém (5,9 %), na dalších místech pak šlo o sebepoškození ostrým předmětem (3,7 %) a sebevraždu utopením se (1,4 %). Uvedené pořadí nejčastějších způsobů ukončení života se oproti předcházející dekádě 2001–2010 změnilo jen částečně. První dvě pozice a umístění utopení jako sedmého způsobu sebevraždy zůstali shodné. Skok z výše a otrávení na třetím a čtvrtém místě měly prohozené pořadí a stejně tak k záměně pořadí došlo u skoku nebo lehnutí si před pohybující se předmět a sebevraždy ostrým předmětem.

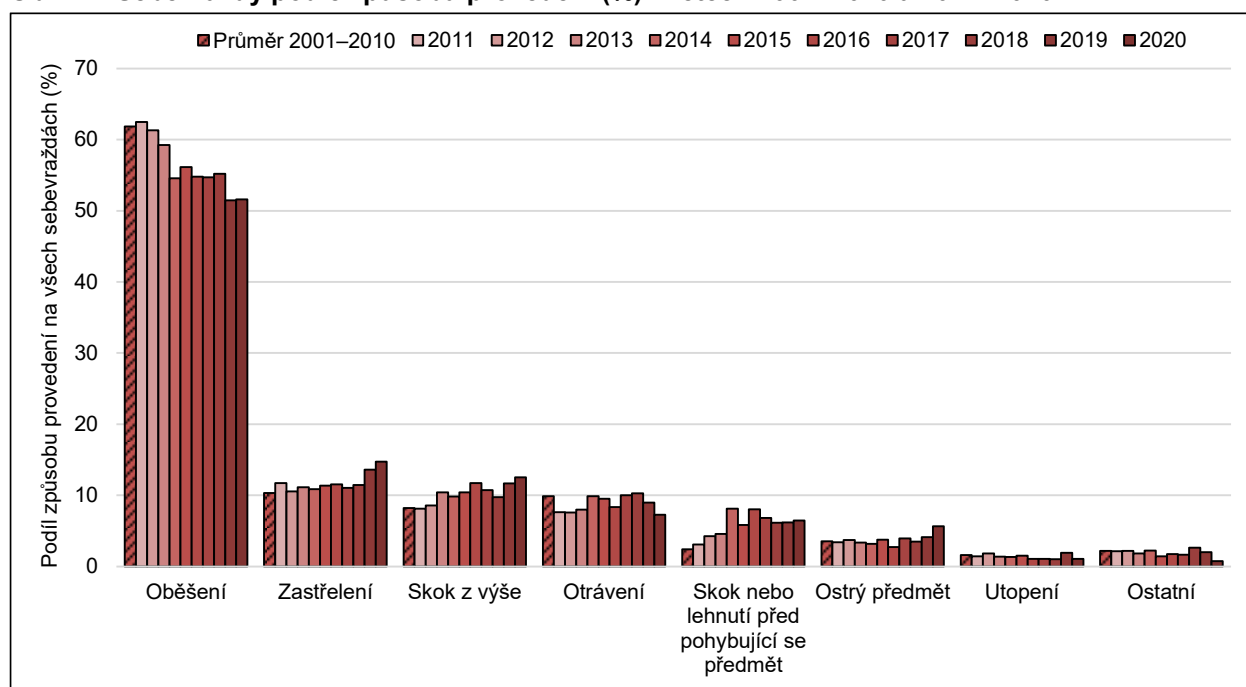
Tab. 4.1 Sebevraždy podle způsobu provedení v letech 2011–2020

Způsob provedení (kód MKN-10)	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oběšení (X70)	993	1010	932	812	777	721	763	746	613	631
Zastřelení (X72–X74)	186	174	175	162	157	152	154	155	162	180
Skok z výše (X80)	129	141	164	146	144	154	150	132	139	153
Otrávení (X60–X69)	121	125	126	147	132	110	140	139	107	89
Skok nebo lehnutí před pohybující se předmět (X81)	49	70	72	121	81	106	95	83	74	79
Ostrý předmět (X78)	54	61	53	47	52	36	55	47	49	69
Utopení (X71)	23	30	22	20	21	14	15	14	23	13
Ostatní (X75–X77, X79, X82–X84)	34	36	29	33	20	23	23	36	24	9
Celkem*	1 589	1 647	1 573	1 488	1 384	1 316	1 395	1 352	1 191	1 223

* Nejsou zahrnuta úmrtí pod kódem Y870 Následky úmyslného sebepoškození, protože u něj nelze rozlišit způsob provedení sebevražedného pokusu, na jehož následky osoba zemřela.

Pořadí jednotlivých způsobů provedení sebevraždy podle relativního zastoupení bylo poměrně stabilní, samotné relativní zastoupení i absolutní počty ale různě v čase variovaly. Oběšení jako nejběžnější forma sebevraždy pojalo i největší díl ze snížení počtu sebevražd mezi roky 2011 a 2020 (o 362; z podílu na všech sebevražďách 62,5 % na 51,6 %). Naopak v předchozím desetiletí 2001–2010 relativní význam oběšení mezi sebevražďami častěji narůstal. K nárůstu podílu na sebevražďách docházelo v letech 2011–2020 u způsobů skok z výše (z 8,1 % v roce 2011 na 12,5 % v roce 2020), skok nebo lehnutí si před pohybující se předmět (z 3,1 % na 6,5 %; značný nárůst oproti předchozímu desetiletí) a hlavně v posledním roce až dvou letech období 2011–2020 i u způsobů zastřelení a sebepoškození ostrým předmětem.

Obr. 4.1 Sebevraždy podle způsobu provedení (%) v letech 2001–2010 a 2011–2020

Pořadí i proporce jednotlivých způsobů sebepoškození jsou pro muže a ženy odlišné. Oběšení bylo sice v celém období 2011–2020 pro obě pohlaví nejčastějším způsobem sebevraždy, ale zatímco u mužů dosahovalo průměrného podílu 60,7 %, u žen jen 37,8 %. Pořadí způsobů sebevražd mužů koresponduje s uvedeným pořadí pro obě pohlaví dohromady.

Tab. 4.2 Sebevraždy podle způsobu provedení a pohlaví v letech 2011–2020*

Rok/období	Oběšení	Zastřelení	Skok z výše	Otrávení	Skok nebo lenutí před pohybující se předmět	Ostrý předmět	Utopení	Ostatní
Muži, počty sebevražd								
2012	885	167	99	73	54	51	14	27
2019	528	158	86	57	53	37	9	21
2020	557	175	100	51	58	55	6	6
2011–2020	7 012	1 607	920	672	607	421	96	212
Ženy, počty sebevražd								
2012	125	7	42	52	16	10	16	9
2019	85	4	53	50	21	12	14	3
2020	74	5	53	38	21	14	7	3
2011–2020	986	50	532	564	223	102	99	55
Muži, podíl (%) daného způsobu provedení na sebevraždách								
2012	64,6	12,2	7,2	5,3	3,9	3,7	1,0	2,0
2019	55,6	16,6	9,1	6,0	5,6	3,9	0,9	2,2
2020	55,3	17,4	9,9	5,1	5,8	5,5	0,6	0,6
2011–2020	60,7	13,9	8,0	5,8	5,3	3,6	0,8	1,8
Ženy, podíl (%) daného způsobu provedení na sebevraždách								
2012	45,1	2,5	15,2	18,8	5,8	3,6	5,8	3,2
2019	35,1	1,7	21,9	20,7	8,7	5,0	5,8	1,2
2020	34,4	2,3	24,7	17,7	9,8	6,5	3,3	1,4
2011–2020	37,8	1,9	20,4	21,6	8,5	3,9	3,8	2,1

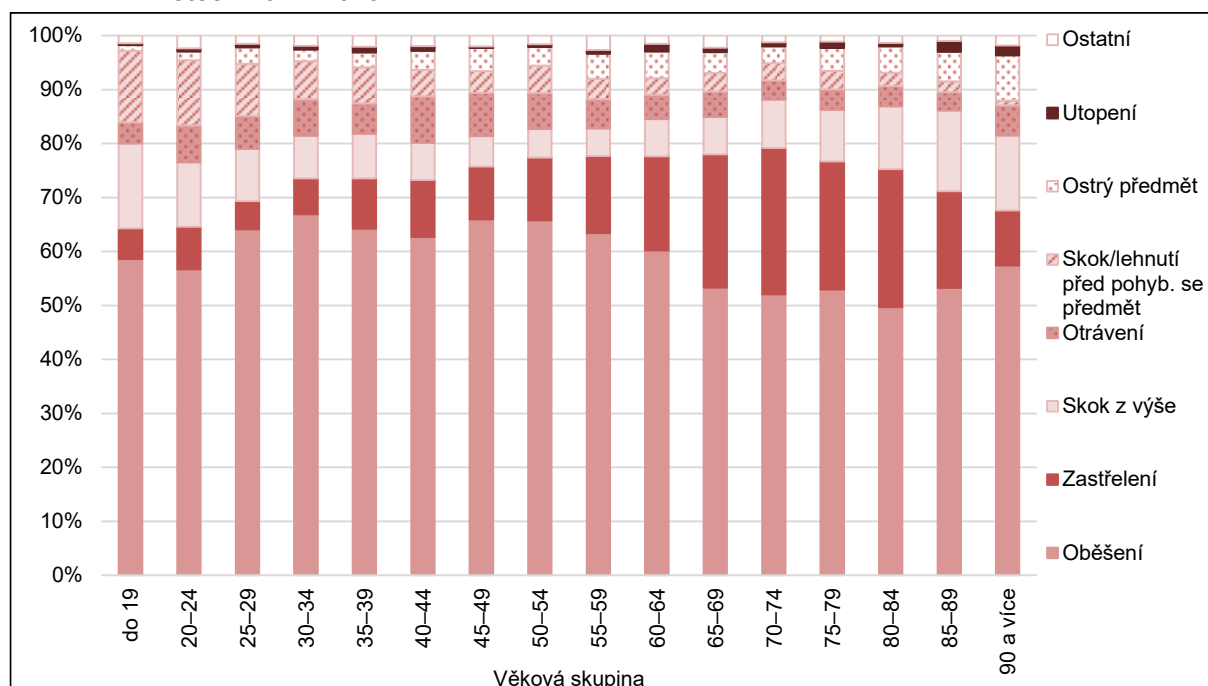
* Uvedeny roky s nejvyšším a nejnižším počtem sebevražd v desetiletí a nejaktuálnější rok. Všechny roky desetiletí v příloze, tabulka 5.

U žen markantněji vystupují dva způsoby sebevraždy – k otrávení přistoupilo v letech 2011–2020 průměrně 21,6 % sebevražedkyň (a jen 5,8 % sebevrahů mužů) a otravy byly u žen druhým nejčastějším způsobem dokonané sebevraždy, poměrně těsně před skokem z výše, a dokonce u způsobu sebevraždy otrávení léky, léčiv, návykovými a biologickými látkami ženy nad muži převládaly i v absolutních počtech událostí. Skok z výše si jako způsob ukončení života zvolilo 20,4 % žen, které v letech 2011–2020 spáchaly sebevraždu, a jen 8,0 % mužů. U žen v porovnání s muži dosahuje významnějšího zastoupení na celku sebevražd také utopení (průměrně 3,8 % u žen a 0,8 % u mužů), průměrně za celé desetiletí jde však pro každé pohlaví pouze o necelou desítku případů ročně. U mužů jako způsob sebevraždy s významnějším zastoupením než u žen vystupuje kromě oběšení ještě zastřelení – za desetiletí 2011–2020 roční průměrný podíl 13,9 % u mužů versus 1,9 % u žen. Obdobné rozložení významnosti různých způsobů sebepoškození bylo i o desetiletí dříve s tím, že aktuální čísla ukazují (hlavně v posledních dvou letech) posílení postavení ukončení života zastřelením u mužů.

Posouzení způsobů provedení sebevraždy podle věku je možné jen jako celek za delší časový úsek, protože při náhledu jednotlivých roků už se dostáváme do detailu, kdy se v jednotlivých skupinách vyskytují jen jednotky či nízké desítky počtů (rozděleno navíc podle pohlaví u žen i nulové hodnoty). Hodnoceno je tedy období 2011–2020 jako celek. Vzhledem k význačným odlišnostem způsobu provedení sebevraždy podle pohlaví je situace u mužů a žen posuzována zvlášť.

Ve všech věkových skupinách dominovalo u mužů oběšení jako nejčastější způsob dokonané sebevraždy, celkově druhé zastřelení bylo zároveň druhým nejčastějším mechanismem ve věku 35 až 89 let, v ostatních věkových skupinách to byl skok z výše a pro dvacetileté vyrovnaně zastoupený i skok nebo lehnutí si před pohybující se předmět. Relativní zastoupení oběšení evidujeme nejvyšší ve věkovém rozpětí 25 až 59 let; naopak 80–84letí se k sebevraždě oběšením uchýlovali nejméně, což platí pro seniorský věk obecně. Zastřelení mělo nejvyšší podíl mezi muži ve věku 65–84 let, kdy ho jako způsob ukončení vlastního života zvolilo okolo jedné čtvrtiny mužů tohoto věku, kteří v tomto věku spáchali sebevraždu. Skok z výše volili jako ukončení života nejvíce nejmladší a nejstarší muži (do 24 let a 80 let a více). Otrávení mělo nejvyšší zastoupení mezi čtyřicátníky, skok nebo lehnutí si před pohybující se předmět mezi mladými do 24 let, respektive 29 let, a poté docházelo k poklesu podílu (nepravidelnému) tohoto způsobu sebevraždy spolu s věkem. U sebepoškození ostrým předmětem nacházíme největší podíl u nejstarších mužů přes 90 (85) let.

Obr. 4.2 Struktura sebevražd mužů podle způsobu provedení v pětiletých věkových skupinách v letech 2011–2020

U žen je pravidelností ve vztahu věku a způsobu provedení sebevraždy málo (vliv mohou mít malé absolutní počty, kterých je u některých způsobů provedení dosahováno i přes sloučení celého desetiletého období). Oběšení jako nejčastější způsob sebevraždy obsadilo první pozici ve všech věkových skupinách (s výjimkou nejstarších žen 90 a více let), v žádné ale nedosáhlo tak výrazného postavení jako u mužů. Jeho proporcionálně nejvyšší zastoupení nacházíme u několika věkových kategorií žen – ve více než 40 % volily oběšení ženy 25–29leté, 50 až 59leté, 65–69leté a dokonce seniorky 85–89leté přistoupily k oběšení ve více než polovině případů sebevraždy v tomto věku. Druhý nejčastější způsob sebepoškození žen, otrávení, již vykazuje určitou provázanost s věkem – většinově ve více než čtvrtině případů sebevraždy ho zvolily ženy v produktivním věku (30 až 64 let), méně často pak mladší a seniorky. Opačnou souvislost s věkem můžeme spatřit u sebevraždy skokem z výše – nejméně zastoupena u žen ve věku 45 až 69 let, kolem pětiny případů u mladých žen do 44 let a kolem čtvrtiny případů u seniorek s extrémním zastoupením u nejstarších přes 90 let (46,7 %). Skok nebo lehnutí si před pohybující se předmět byl podobně jako u mužů frekventovanější u mladších žen (zde až do 49 let věku), nejvýrazněji pak pro dívky do 19 let, které tento způsob sebevraždy uskutečnily jako druhý nejčastější (po oběšení) ve 27 %.

Obr. 4.3 Struktura sebevražd žen podle způsobu provedení v pětiletých věkových skupinách v letech 2011–2020

